
szájában föld I.

BRANIMIR ŠČEPANOVIĆ

Durva gyapjúpokrócba burkolózva, mozdulatlanul és némán fekszenünk, mintha az augusztus végi éjszaka fanyar erdőillatától lettünk volna mámorosak, az erdőtől, amely, a félig nyitott sátorlapon át, tekergő, fekete kígyóra hasonlított. Valójában azonban csak elfáradtunk, és aludni vágytunk.

A 96-os számú személyvonat áporodott levegőjű fülkájében ült, és figyelte az örvénylő augusztusi éjszakát. De nem látott semmit. A szögletes, koromtól szennyezett ablakban csupán arcának homályos képmását pillantotta meg, ám az is annyira elkínzott volt, hogy szinte idegennek tűnt. Mégis rámosolyodott e megváltozott arcra. Persze, barátságatlanul és morózusan, mintha máris azon gúnyolódna, hogy ennyi idő múltán tér csak vissza Crna Gorába, ahol nincs többé hozzátartozója, senki sem örül majd neki, s még csak olyan ember sem akad, aki legalább felismerné. Ha a sötétség leplében bármilyen emlékképet, elmerült arcot vagy akár egy régen elfelejtett hangot is kiragadhatott volna e pillanatban gyermekkorából, talán könnyebben megérti, miért is döntött olyan váratlanul úgy, hogy a szülőföldjén szeretne meghalni. De képtelen volt bármit is felidézni. Nem volt visszhang többé.

Mégis, még sokáig ébren maradtunk, noha semmilyen tényleges okunk nem volt rá: se izgatottságot, se nyugtalanságot nem éreztünk; semmi sem gyötört és tartott a várakozás feszültségében bennünket. Ellenkezőleg, ezen a vad vidéken, ahol az utóbbi nyarak folyamán rendre eltöltöttünk néhány napot, mindig könnyűszerrel tettük félre a gondjainkat és a kötelezettségeinket, a megszokott — otthonra, irodára, kávéházra szűkített — egyhangú életünket, s így némileg saját magunktól is eltávolodva, csaknem megmagyarázhatatlan nyugalom szállt meg bennünket. És semmi kétség, így volt most is. A vonaton való hosszú utazás és az úttalan utakon való több órás gyaloglás után, végre célba értünk, e puszta és lakatlan vidékre, ahol valamiféle kék és hangtalan hullám

borult ránk, a teljes megbékélésnek azzal az érzésével, amely még a gondolatunkat és a hangulatunkat is annyira azonosította, hogy bármely pillanatban ki tudtuk volna találni a másíknak még a kívánságát és a szándékát is. Talán ezért is hallgattunk olyan mélyen.

Akkor megpróbálta kinyitni az ablakot. Néhány pillanatig vesződött vele, aztán abbahagyta, s ismét hátradőlt a piszkos és meleg ülésen. Tetetetlenül révedt a sötétségbe, végre valamilyen világosságot vett részre a távolban, amelyet mintha csak egy szeszélyes szélroham sodort volna el, s hozott volna vissza újra meg újra. Ez a máskor szokványos és semmitmondó látvány azt a homályos sejtelmet ébresztette benne, hogy egy egész világ suhan el mellette. Ez a gondolat, csodák csodája, megörvendeztette. Egyszerre úgy érezte, hogy a kerekek zakatolásában az a csönd is ott van, amely majd aztán jön, amikor már minden véget ér, és eltűnik, mintha nem is lett volna. Mozdulatlanul és egyetlen gondolat nélkül várta, hogy ez az érzés teljesen hatalmába kerítse, feloldja a torkát szorító görcsöt, s aztán a sötét folyosó mélyén vagy a vonat végében meghúzódva kisérhassa magát, búcsút vegyen az élettől, teljesen megbékéljen a halállal, s végül a bárgyú közöny árca mögé rejtőzzön, amely majd megkíméli a kíváncsian fürkésző tekintetektől, különösen pedig a gonosz emberi részvételtől. De minél inkább magára akarta erőltetni a kétségbeesés állapotát, hogy aztán mielőbb túl legyen rajta — annál inkább érezte, egyfajta belső kényszer szívoósan ellene is szegül ennek. Állott szalámi, fokhagyma, rozskenyér és izzadság egymással keveredő szagát érezte; a félelmetes, de kívánt csönd helyett pedig ismeretlen úitársai elégedett csámcsogását hallotta, kiknek formátlan hangja és visszatartott nevetése arra csábította, hogy hosszú és unalmas társalgásukba ő is bekapcsolódjon. S akkor még éhes is lett, amiért elröstellte magát — talán azért, mert tudatában volt, hogy az a természetes ösztön szégyenteljes bizonyítéka annak, hogy képtelen szembenézni a maga szörnyű igazságával. A vele szemben ülő ember széles és feltört tenyerén egy darab kenyeret és egy vékony szelet szalámit nyújtott feléje szótlanul. Ő zavart mosollyal megköszönte, és enni kezdett, anélkül, hogy bármilyen ízt is érzett volna. Aztán émelygés fogta el, és undorodva kiment a fiülkéből. A folyosó mélyén ablakot nyitott és kiköpte a megragott falatot, tátott szájjal nyelte a hűvös levegőt, amely egyenletes áramlással, izzó szikrával és korommal vágódott az arcába. E pillanatban képtelen volt meghatározni, mennyi időt töltött el a vonaton, s azt se tudta kiszámítani, mikor ér a Crna Gora-i hegyekbe. Már majdnem úgy rémlett neki, hogy gondolkodni is megszűnt. Csak később döb-bent rá, hogy a vonat egy kis, elhagyatott állomáson vesztegel, s itt pillantott meg egy tagbaszakadt parasztasszonyt is, amint cifra batyukkal fölpakoltan, ügyetlenül cammog a vagonok mellett. Amikor elhaladt előtte, túró- és tejfölszag szállt a levegőben, de most nem érzett éhséget. Egyáltalán nem érzett semmit. Váratlanul kinyújtotta a karját, megfogta a sárgaréz kilincset, és lassan, gondolkodás nélkül, kilépett az éjszakába.

Jakov és én még mindig hallgattunk. Egy csillagot figyeltünk, amely elveszett madárhoz hasonlóan lassan, határozatlanul és éppen a fejünk felett hullt alá. Mindkettőnknek olyan érzése támadt, hogy ugyanakkor,

amikor a csillag utolsó csalóka fénye is kialszik a szemünkben — álomba es ürességre zuhanunk.

A fekete és híg latyak fölött szétvetette a lábát, s nézte, miképp hatja át az eget egy jenyugár, hogy nyomban el is tűnjön, mielőtt még szemmel kísérhene. A vegelathatatlan messzeség felé fordult, amely raegsege és elernetetlensége ellenére is valahogy bizalmasan visszhangozta a lába mellett kattogó sínek tompa surrogását, de mégis nyugtalannak látszott, mintha megbánt volna valamit, vagy mintha azzal a le-hullott csillaggal olyasmit vesztett volna el, amire meg emlékezni se tud. Azt se tudta, hol van, hova tart, mihez kezd. Csupán azt tudta, hogy sose látja viszont azokat az apró Crna Gora-i falvakat, amelyekben hajdan szenvedni és örülni is megtanult, mert ebben a pillanatban — akárha önmagában is a sötét éjszakát látná — mindentől búcsúzott, egyetlenegy könny nélkül, az egész világtól.

Amikor ismét felneszeltünk, fogalmunk se volt, mennyit aludtunk. Néhány percig némán összebújtunk, mintha az augusztusi éj e csaknem természetellenes csendjében elhittük volna, hogy egyedül vagyunk a világon. Akkor Jakov egy határozott mozdulattal szétárt a satorlapot, és mélyet lélegzett. „Mire gondolsz”, súgtam neki. „Sem mire”, mondta ő, „csak várom, hogy megvirradjon.” Valójában már pirkadt: a magasban szemmel láthatóan derengett az ég, fokozatosan vékony és áttetsző lett, mint valamilyen elnyűtt, szürke szövet.

Hajnalhasadáskor megállt, hogy kissé kifújja magát. Nem tudta, megnyit gyalogolt a sötétben, az úttalan utakon, s azt se tudta, hová jutott. Abban azonban biztos volt, hogy jól tette, amikor azon a kis és névtelen állomáson leszállt a vonatról, és — a sínek, kátrányos vashordók, szétesett faládák között botorkálva — helyesen járt el, amikor úgy érezte, el kell innen menekülnie az éjszakába, a messzeségbe, minél távolabb az emberektől, és mindattól, ami akár egyetlenegy pillanatra is arra kényszeríthetné, hogy bárkitől is vigasztalást vagy segítséget kérjen! Ebben az elvágódásában, menekülésszerű törekvésében, hogy elszakadjon a világtól, hogy többé már ne is tartozzék hozzá — nem volt se gyűlölet, se irigység az emberek iránt. Csupán a lehetséges és máskülönben elkerülhetetlen megaláztatások elől akart elmenekülni — függetlenül attól, hogy maga is részvétért kiáltott vagy hogy kényszerűségből elfogadta volna a gyámolítást. Mégis úgy vágott neki az éjszakának, hogy minduntalan azt érezte, legjobb volna beteg és tehetetlen állatként valamiféle pusztai magányban meghalni, s bár e titkos gondolatától eleinte megrettent, sőt el is szégyellte magát, később, lépésről lépésre, igyekezett mindinkább hozzászokni. Olyannyira, hogy fokozatosan megbékélt vele, s már arra gondolt, bárcsak olyan bátor lenne, hogy maga magára emeljen kezét. Fáradtan és kifulladásban állt a pirkadatban, a távolban erdő komorlott előtte, azon túl pedig egy hegygerinc csipkái tűntek a szemébe, amely szülőföldje Prekornicájának csúcsára emlékeztette, ahol régen, harminc valahány évvel ezelőtt, egy szilaj éjszakán, először merült fel benne a menekvést jelentő halál gondolata. Persze, nehezen tudta elhinni, hogy ösztöneitől vezérelve most ismét gyermekkorra színhe-lyére tért vissza, bár abban biztos volt, régen támadt gondolatát végre

valóra váltja, akár úgy, hogy valamilyen elhagyott és magas fát szemel ki magának, akár úgy, hogy valamilyen tátongó szakadékba veti magát, amely már úgyis várja a sötétségével. Ilyen gondolatokat forgatott a fejében, de se félelmet, se kétségbeesést nem érzett. Sőt, inkább azt lehetne mondani, hogy nyugodtnak és mindennel megbékéltnak érezte magát, s így az éles levegőből is mélyet szippantott, majd pedig arra lett figyelmes, hogy feje fölött, a magasságban valamilyen láthatatlan madarak énekelnek.

Keresztbe font lábakkal a sátor előtt ültünk a fűben, mellettünk a száraz fenyőágaktól illatozó tűz pattogott, és szalonnás rántottát reggeliztünk. Komótosan ettünk, minden falatot élvezettel ízlelgettünk. Csak a zsírba mártott utolsó kenyérdarabkák lenyelése után töröltük meg a kezünket a harmatos és puha fűben, s tápázkodtunk fel, hogy a környéket is szemügyre vegyük. Úgy rémlett, hogy a reggeli ködcsitzálásból szemünk előtt kibontakozó táj valahogy másmilyen, mint tavaly volt. Észak felé ibolyakék erdősáv vált ki, egészen lent pedig, a kéken hullámzó hegyoldallal szemben, egy folyó meredeken kivájt medre sejtett fel. Mi a folyó és az erdő között álltunk, s forgolódva próbáltuk meg fölfedezni azt a lehetséges, de még kitapinthatatlan változást, és ezért nem tudtuk e jól ismert és egyszerű táj képét azonnal összevetni a még meg nem bolygatott emlékképünkkel. S ez a két kép valóban különbözőt valamiben egymástól. Aztán megpillantottunk egy embert és rádöbentünk, hogy az ő megmagyarázhatatlan jelenléte bontotta meg a puszta táj egységét és harmóniáját, melyet már annyira megszoktunk. Ez az ember csaknem valótlannak tűnt, olyannak, mint egy elmosódott sötét folt. Később meg úgy rémlett, hogy valamilyen hatalmas rovarra hasonlít. Ott állt, nem messze tőlünk, és vállának ringásából ítélve, mielőtt még megkérdezhettük volna, hogy hogyan került ide, arra a következtetésre jutottunk, hogy valamilyen egészen nyilvánvaló mozdulat és szándék közben éppen az imént torpant meg, félúton.

Csodálkozott, hogy többé nincs egyedül, de szemét nem tudta levenni a két ismeretlen emberről, mert a nevetségesen fölcicomázott vadászkalapjuk alól elővillanó maszatos arcukkal kíméletlenül azokra emlékeztették, akik elől a vonatból menekült el, s akik mindazokra hasonlítottak, akikkel nem kívánt találkozni. Akkor a lábukra tekintett, s a tojáshéjjal, összegyűrt újságpapírokkal, üres konzervdobozokkal, elüszkösödött nyársakkal borított fűre. A vadászpuskák és a horgászbotok mellett egy kis tranzisztoros rádiót is megpillantott, amely még nem űzte el a reggeli csendet, s így még egyenletes lélegzésüket is hallotta, vagy csak hallani vélte. Már-már vágyat érzett, hogy hozzájuk lépjen, valami en-nivalót kérjen tőlük, s talán még arra is megkérje őket, hogy indítsák útba az első vonat, az első autóbusz felé. Ez az érzés, amely halálmegvető konok elszántságát is megingatta, olyan erőteljes volt, hogy már biztosra vette, valóban csatlakozik hozzájuk, hacsak nem kényszeríti magát arra, hogy nyomban hátat fordítson és elmeneküljön. E vágya és szilárd elhatározása közé feszítve — sírhatnékja támadt. Hogy legyűrje magában e váratlan ellágyulást, hirtelen az égre vetette a szemét, és a könnyörgő emberhez hasonlóan egész figyelmét a hamuszürke és fekete pöttyökkel behintett madarakra irányította, amelyek akár a tűzről

pattanó szikrák, szinte percről percre röppentek a feje fölé, s a rózsaszínű magasban füstpamatként tűntek el. A be nem avatott még azt hihette, hogy élvezi a látványt. Pedig ő csak ahhoz gyűjtött erőt, hogy hátat fordítson.

Miközben egy határozatlan pillantással végigmért bennünket, se Jakov, se én nem tudtunk megmukkanni, sőt még az se jutott az eszünkbe, mit is kellene tennünk. Talán arra vártunk, hogy ő törje meg előbb a fagyos hallgatást, vagy arra, hogy valamilyen gesztussal jelezze a szándékát, s ezáltal legalább némileg természetessé tegye a találkozásunkat. De ekkor, minden elképzelhető dolog ellenére, fölkapta a fejét, és mint valami megzabolázott ló — levágtatott a hegyoldalon, hosszú és ügyetlen lépteivel gázolva a magas fűben.

Amikor futni kezdett, szemébe villant a nap, majdnem elkápráztatta, és a sűrű, harmatos fűben bukdácsolva azt gondolta, ez a két ember most csodálkozva fordul utána, s nem tudja, mi lelte egyszerre.

Szótlatlanul figyeltük, nem értettük, hogyan térhetett el oly ostobán az ósidők óta tiszteletben tartott szokástól, hogy a pusztaságban való véletlen találkozások idején, ha csak egy pillanatra is, egymáshoz lépjenek az emberek. De nem izgattuk fel magunkat. Nem azért jöttünk ide, hogy mindenféle ismeretséget kössünk. S különben se érdekelt bennünket ez az ember, akinek még az arcát se tudtuk megjegyezni, az alatt a néhány perc alatt, amíg szemtől szemben álltunk egymással. Talán a bukdácsolását és hosszú kezeinek ügyetlen hadonászását figyelve, ezért is voltunk annyira közömbösek iránta, hogy ha elfordulunk tőle, bizonyára mindörökre elfelejtjük.

Nem szégyellte, hogy menekült. Amióta tegnapelőtt éjjel a belgrádi egyetemi kórházban, gyomorfájdalmainak kivizsgálása után álmatlanságtól és unalomtól megviselten, csaknem gondtalanul benyitott az üres orvosi szobába és ott, a rendetlen asztalon, merő véletlenségből megpillantotta a saját k ó r t ö r t é n e t é t, amely három rövid és rideg latin szóval a kegyetlenül közelítő korai halálát jósolta meg — állandóan menekült valamitől. Igaz, most már nem emlékszik, mit érzett akkor. Lehet, hogy képtelen volt bármire is emlékezni. De azt tudja, papucsban és izzadságtól meg orvosságtól büzlő pizsamában rohant ki az éjszakába, és így nyitott be a Birčanin utcai kis lakásába is, ahol, bezárkózva és egyedül, majd egész másnap azon gyötrődött, hogy miképp hessentse el szeméből a kínok között, bűzben szétmálló testének látványát. Hiába erőltette a sírást is, hogy legalább a könnyekkel mossa el ezt a szörnyű képet. Csak amikor megboldogult szüleire, gyermekkorára és szülőföldjére gondolt — akkor tisztultak ki a szemei, mintha valamilyen gyógyító fény ragyogta volna be őket. Talán ez ösztökélte arra, hogy rögtön, az első vonattal, induljon el Crna Gorába, s ott keressen vigaszt és megnyugvást. De amíg az elmúlt éjszaka végtelen és dermedt sötéttségében izzadó, éneklő és zabáló emberek között utazott, hirtelen rádöbent, hogy az egyetlen bizonyosságot jelentő halálban, magára kell maradnia, s ezért, erőt és bátorságot gyűjtve — ott hagyott csapot-papot, hogy utána, ezen a vad vidéken, e jelentéktelen két emberi teremtménnyel való

iménti véletlen találkozásakor, végül is megtudja, hogy ha igazi emberként, valaha is le akar számolni a sorsával — akkor előzőleg mindannak hatat kell fordítania, ami még az élethez köti a lelkét! Most tehát, a füves lejtőn rohanva, tulajdonképpen önmaga elöl próbált elmenekülni, mindan lépéssel újra és újra legyozve azt a kísértést, hogy megálljon és visszaterjen annoz a két ismeretlenhez, akiket talán a gondviseles küldött ide, hogy ezt a minden jel szerint szörnyű végnapjat megnyihítsék. Hogy legyozze a kísértést, erőlködve bár, de mindegyre csak a neki teremtett jura és a messzeségben reá várakozó szakadékra gondolt.

Valami belső kényszertől hajszoltan, mindketten utánaeredtünk. Igazán váratlanul döntöttünk így, de egyszerre, mintha csak előzőleg hallgatólagosan összebeszéltünk volna. Ebben az első pillanatra fucsa elhatározásunkban — nem volt semmilyen más szándék, mint az, hogy tudassuk vele, ostoba és fölösleges előlünk menekülnie, mert ha bajban van, egészen nyugodtan segítséget kérhet tőlünk. Szóval, becsületes szándékunk volt. Csupan attól akartuk megóvni, hogy ne legyen mindvégig olyan szerencsétlen és nevetséges. Persze, ezzel együtt, mi is meg akartuk nyugtatni a lelkiismeretünket, mivel egy csöppet sem találtuk kellemesnek azt a gondolatot, hogy ha netán akaratlanul is, mi ketten kényserítettük volna rá erre a meitatlan viselkedésre.

És amikor, egészen véletlenül, anélkül, hogy bármit sejtett volna, hátrafordult — észrevette, az a kettő a nyomában van. Arra gondolt, csupán a szeme káprázik a tűző napsütésben, csupán két közönséges mozgó árny öltött emberi formát. Ezért megint visszapillantott, hogy megszabaduljon ettől a kellemetlen benyomástól. És futott, hátranéző fejjel, mindaddig, amíg meg nem győződött róla, hogy az a két ember, egy bizonyos távolságból, valóban követi.

Nem mertük neki odakiáltani, hogy álljon meg és ne komédiázzon, mert tudtuk, kiáltásunk még inkább elrémíti, s amilyen ostoba: még majd azt hiszi, hogy fenyegetjük, vagy így akarjuk félrevezetni. Ezért kergettük szóltanul, s inunkat megfeszítve azon voltunk, hogy csökkent-sük a köztünk és közte levő több mint ezerméteres távolságot. Mégis, egy pillanatban Jakov azt javasolta, hogy hagyjuk abba. „Menjen csak, isten hírével”, mondta, „mire való mindez?!” „Várj”, elleneztem én, „gyorsab-bak vagyunk nála — hamarosan tisztázzuk ezt az egész ostoba félre-értést!”

Hiába találgatta, kik ezek az emberek. Ruhájuk, kalapjuk, puskájuk, horgászfelszerelésük és sátoruk szerint ítélve, csakis vadászoknak vagy kirándulóknak képzelhette őket. De nem elégedett meg ezzel az egyszerű és logikus feltételezéssel. Természetük lényegére volt kíváncsi. Szeretett volna az érzelmükbe hatolni, amíg oly makacsul üldözték, bár erre sem-milyen okuk se volt, függetlenül attól, hogy az iménti találkozásakor mit gondoltak róla. Választ azonban nem kapott, s ezért, csaknem szomorúan, még inkább megszaporaéta lépteit.

De ő csak menekült, mindegyre menekült előlünk, testét előredöntötte, mintha valamilyen csodálatos, félelemnél is nagyobb erő nyomta volna

a hátát, egy pillanatra se engedve, hogy visszanezzen, megálljon vagy kiegyenesedjen. Amikor aztán egyszer mégis egész testhosszában felgyenesedett — észrevettük, balkezeivel nagy és világos kalapot tart a fején, nehogy lerepüljön, s akkor a nap ferdén eső és megcsillanó sugarában az egész olyannak látszott, akár egy tűzkoszorú, ezért mindegyre az a benyomásunk támadt, hogy amennyiben ez a nevetséges ember továbbra is így fut, hamarosan lángra lobbantja a magas páfrányt, amely felé szemlátomást közeledett.

Váratlanul arra gondolt, hogy az a kettő talán leolvasta arcáról a szándékát, esetleg azt is, mit forgat a fejében. E lehetőséget is számba véve, mindinkább jogosnak találta az előbbi viselkedését. Ezek az ismeretlen emberek, akiknek még az arcát se tudta megjegyezni, most veszélyt jelentettek, s neki menekülnie kellett előlük. Nem engedhette meg, hogy utolérjék vagy bármilyen más módon megingassák vagy tán meg is akadályozzák abban, amit feltett magában.

Aztán úgy vettük észre, hogy lassabban fut. Ennek alapján fáradtságot gyanítottunk, de sötét és szikár alakja mégis furcsa lazaságról árulkodott, mintha biztos volna benne, hogy sose érzük utol, vagy mintha ügyet se vetne ránk. Mindenesetre már nem úgy festett, mint aki fél, legkevésbé pedig tőlem és Jakovtól, s ez, egyúttal, azt is jelentette, hogy az égvilágon semmilyen okunk se volt utánaeredni. Akár mindjárt visszafordulhattunk volna a sátorunkhoz, vehettük volna a horgászbotokat, és leereszkehdhattunk volna a vízre. Ám ekkor egyszerre eszébe ötölt Jakovnak, hogy ez az ember egyáltalán nem menekül, hanem ellenkezőleg, üldöz valakit. „De kit?“, képedtem el. „Mindegy, hogy kit: egy lepkét vagy egy embert, mit számít az!” Próbáltam meggyőzni, hogy ez képtelenség, de ő hajthatatlan maradt, mégis, legalább abban egyetértettünk, hogy ez a sötét vagy tán ünneplő ruhás ember, nagy, világos kalappal a fején, — se vadász, se hegymászó, se kiránduló nem lehet. De ugyanígy, mivel semmilyen csomagja, még csak egy közönséges tarisznyája vagy ernyője sincs, úgy véltük, véletlenül eltévedt utas se lehet. Akkor hát kicsoda? Hogyan került olyan titokzatosan a sátrunk közelébe, és miért menekült, ha se tőlem, se Jakovtól nem félt? Ez a kérdés mindkettőnket izgatott. Minden pillanatban megálltunk, hogy kifújjuk magunkat, s véleményyt váltunk erről is. „És mi van akkor, ha valamilyen szökött fegyenc vagy gyilkos, aki itt keres menedéket, vagy ami még rosszabb — hátha valamilyen őrült, katonaszökevény vagy kém, aki valami úton-módon a határon akar átszökni?” „Sületlenségeket fecsegsz”, nevettem el magam, „mert abban az esetben mindenki előbb az erdőnek és a hegynek vágott volna neki.” „Igazad van”, sóhajtott fel Jakov, „ő még mindig egyenesen fut, akár a vak”, majd néhány percre elhallgatott, mintha valamin töprengene. Aztán azt mondta: „Akkor meg mi az ördög van veled, talán csak nem bolond?” „Sosem lehet tudni”, mondtam én, „lehet, hogy bolond, de az is lehet, hogy határtalanul boldog valamiért s most így próbál megszabadulni a túlszorduló érzések szorításától! Különben, ha utolérjük — megtudjuk, mi baja!” Jakov továbbra is úgy vélte, hogy nem kell üldözni, de én makacsul hajtogattam: „Hát képes volnál abbahagyni? Hát lehetséges, hogy ne érdekeljen, mi történik veled?” — ösztökéltem őt is, magamat is.

Mindennek ellenére meg akart állni, és azonnal ki akarta elégíteni a kíváncsiságát: ha nem magyarázzák meg, mi lelte őket, majd ő kérdezi meg tőlük szépen, hogy mi jogon avatkoznak bele az életébe, illetve a halálába.

Most már tehát közönséges kíváncsiságból üldöztük. Úgy véltük: ha neki joga van minden ok nélkül menekülnie előlünk, akkor nekünk is jogunk van rá, hogy hajszoljuk; ha furcsa viselkedésével nem átallja felcsigázni az érdeklődésünket, akkor mi sem átalljuk megvallani a kíváncsiságunkat. Ezért voltunk továbbra is kitartóan a nyomában, hullámszó, sötétsárga és zizegő páfrányok között, amelyek helyenként vállmagasságig is felértek, s áttetsző, illatos reggeli harmattal permetezték be az arcunkat. De mintha csak megérezte volna, hogy egyhamar nem tágitunk, lassan megállt, és felénk fordult. Öröm helyett inkább csodálkoztunk a váratlan fordulaton, s ezért egy darabig még teljes erőből futottunk.

Állt, és várta őket. Szaggatottan lélegzett, az izzadság pedig árkot vájt az arcára tapadt sárga virágporban. De nem volt zaklatott, s ahogy elnézte, hogy a magas páfrány közt csapkodva vagy úszva miképp közelednek feléje, még arra sem gondolt, mi történik a következő pillanatban.

Már azt is láttuk, amint bal kezét a feje fölé emeli, és tarkójára tolja a kalapját, láttuk, hogy e mozdulattal a magas, izzadságtól fénylő homlokát is föltárja, s akkor mindkét karját keresztbe fonta a mellén, akár csak az az ember, aki mindenre elszántan kész szembenézni a dolgokkal. A szerencsétlenje! Pedig csak Jakov és én közeledtünk feléje. Mi meg nem kívántunk neki semmi rosszat. Csupán azt akartuk megkérdezni tőle, mi van vele, valami baja történt tán, segítségére lehetünk-e valamilyen. Vagy ha mindebben örömet leli — ráhagyjuk, menjen isten hírével. Hogy valóban meggyőzzük ebben, mintegy harminc méterre megálltunk előtte, hadd lássa rögtön, hogy még jogos kíváncsiságunk ellenére is — mennyire belátóak és tapintatosak vagyunk iránta.

Úgy nézett rájuk, mintha nem is látná őket, mintha csak a tájhoz tartoznának, melyen a szemét pihenteti.

Mégis, éreztük, azonnal hozzá kell lépniük — mielőtt ez a közös hallgatástól feszülő pillanat még kínosabbá, még természetellenesebbé válna. De szinte megbűvölt bennünket a kifejezéstelen tekintete — s ezért egy tapodtat se mozdultunk.

Cserzett és érdektelen arcukat fürkészve voltaképpen azon töprengett, miért is gyökerezett földbe a lábuk. Mert ha az imént még annyira hajszolták magukat, hogy utolérjék — akkor most nem tudta mire vélni, mi gátolhatta meg őket abban, hogy hozzálépjenek, s ugyanígy azt is kizártnak tartotta, hogy vadászpuskákkal felfegyverkezve, hatalmuk tudatában, elővigyázatosságból vagy félelemből nem mernék megtenni azt a húsz-egynéhány lépést feléje.

Ha legalább kíváncsiságot, félelmet, örömet vagy fájdalmat fedezünk fel az arcán — akkor tán nem lett volna olyan kellemetlen hozzálépünk. De ez az arc megdermedt, fehér álarcra hasonlított, amely mögött az ürességen kívül nem volt semmi: egyetlenegy gondolat, egyetlenegy érzés se, amely életre kelthette és visszaadhatta volna a színét. Még csak meg se moccant, s azt se jelezte semmivel, hogy valaha is moccanni fog.

És akkor, ki tudja, melyik érzékszervével, megérezte, hogy közte és e két ember között már valamilyen megbonthatatlan és furcsa kapcsolat jött létre. Nem tudta, mi lehet ez, s talán ezért is kutatott a tiszta ég végtelen tükrében valamilyen távoli és sötét emlékvillanás után, ami segítségére lehetett volna a kapcsolat jellegének kibogozásában vagy legalábbis megsejtésében. De az augusztusi délután áttetsző magasságában csak egy magányos madáron akadt meg a tekintete, az meg túlon túl valóságos volt ahhoz, hogy bármilyen előjelnek tekinthesse.

Végre észrevettük, hogy kezét lecsúsztatja a teste mellett, a tekintetét pedig, amely az előbb még a messzeségbe révedt, ismét felénk fordítja. E tekintetben most némi pimaszságot és gúnyt is láttunk, s talán egy kis megvetést is, amit semmiképp se érdemeltünk meg. „Képzeld el, hugyozik”, ságta Jakov. „Ügy viselkedik, akárha itt se lennénk, akárha nem is léteznénk!” „Ellenkezőleg”, mondtam én, „éppen így akar kihívni, megsérteni és megcsúfolni bennünket!”

Ezután már ravasz és alattomos kifejezést vett észre az arcukon. Talán ezért is változott át a menekülési vágya, függetlenül attól, hogy mit akarnak tőle, undorrá és utálattá mindaz iránt, amire csak ezek az emberek — agyafürtségükkel, egyenletes és gyors lélegzésükkel meg a szemükben bujkáló érthetetlen éhségükkel — emlékeztették. Tulajdonképpen mindketten a félnék és óvatos hiénákat juttatták eszébe, amelyek megneszelték a halálát. Néhány percig magatehetetlenül nézte őket, mivel most már nem hitte, hogy elmenekülhet előlük.

S mintha megérezte volna, hogy mégis hozzálépünk — megint futni kezdett. Csakhogy most az erdő felé vette az irányt, harmonikusan és gyorsan szökdecselve, akár egy állat.

Fáradtságtól zihálva és roskadozva, abban bizott, hogy van annyi ereje, amennyivel még elvergődik a reszkető és ibolyakék erdőig, ahol már nem érhetik utol!

Csak most kaptunk igazi okot arra, hogy űzőbe vegyük. És a legkisebb habozás nélkül meg is tettük ezt: mivel most már nem az ostoba kíváncsiság, hanem a legegyszerűbb dac sarkallt bennünket. Meg akartuk neki mutatni, hogy se gyorsabb, se pimaszabb, se bátrabb nem lehet nálunk. Végül pedig elejét akartuk venni annak is, hogy — sértegesen bennünket!

Amikor visszafordult, hogy megbizonyosodjon, üldözik-e ismét, az a kettő magasabbnak, erősebbnek és gyorsabbnak tűnt fel, mint amilyenek valóban voltak, talán azért, mert most már nem a vállukon, hanem a kezükben volt a puska, csövel előre szegezve. Futott egy ideig, és várta

— hogy lőjenek. Aztán egy kissé megdőlt: fejéről lerepült a kalap, s ott lebegett a levegőben, akár egy fehér lepke. Hajadonfővel és csupaszzal, ismét meggyorsította a lépteit. De nem azért, mert félt, mivel egészen mindegy volt neki, hogy lőnek-e vagy sem: hiszen úgyszólván akart halni. Most már csak azért szeretett volna egérutat nyerni, mert amazok annyira igyekeztek utolérni, mintha legalábbis bármilyen joguk lett volna rá. Ezt a jogot akarta megvonni tőlük. Dacból!

Sajnos, már megint annyira eltávolodott tőlünk, hogy lehetetlenség volt az erdőszélig utolérni. Igaz, arra is gondoltunk, riasztólövessel megállításra kényszeríthetjük, de erről a szándékunkról azonnal lemondtunk. Tudtuk: ha azt hiszi, hogy még az élete is veszélyben forog — még jobban futásnak ered. Mi maradt hát akkor hátra? Hogy várjuk, míg megbotlik, és lábát törí? Vagy hogy végkimerülésben roskadjon össze? Nem. Ilyen csodában nem hittünk. De többé már nem is állhattunk meg, jóllehet éreztük, ha továbbra is dacolunk vele, még a saját szemünkben is — nevetségesek leszünk.

„Istenem, adj annyi erőt, hogy elérjem az erdőt”, gondolta. „Abban az erdőben van az én megmenekülésem!”

Ekkor pillantottuk meg a pásztorot, akin, csodák csodája, nem volt irhabunda és bot se a kezében. Úgy rémlett, még kutyája sincs, s kisszámú megnyírt juhait sem bégettek. Úgy állt ott, mozdulatlanul, mintha a szökevény és mi se keltettük volna fel az érdeklődését. Azt hittük, már teljesen beleveszett megszokott egyhangúságába és megkövült, üres nyugalomába. Mindenesetre felegyenesedve és némán figyelt bennünket, mintha még nem tudná, és tudni se akarná, hogy mit örténik. Noha teljesen reménytelen volt, hogy csatlakozik hozzánk, Jakov és én mégis odakiáltottuk: „Elébe!” „Fogd meg!” „Ne engedd, hogy elérje az erdőt!” De a pásztor továbbra is csak állt, akárha a segítségért szóló kiáltásunk el se ért volna a tudatáig. Aztán egyszer csak, örömeinkre, nekilódult, s igyekezett rézsút elébe vágni az előlünk menekülőnek, hogy elzárja — az erdőhöz vezető útját.

Az erdő közelében megint hátranézett, és látta, hogy oldalról, most már egy harmadik ember is közeledik feléje. Bár nem volt nála fegyver, ezt még a másik kettőnél is veszedelmesebbnek hitte, mivel ez feje felett hadonászva, és szaggatottan, hátborzongatóan rikoltozva, félreérthetetlenül tudomására adta, mennyire felbőszült. Egy kissé balra kanyarodott, hogy ne keresztezze az erdő felé tartó útját, s megkérdezte, mi van vele: miért csatlakozott ahhoz a másik kettőhöz, és miért akarja ekkora dühvel utolérni. Vagy azért, mert menekül, máris azt hiszi, hogy bűnös? És egyáltalán tud-e valamit vagy pedig ezzel nem is törődik. De akárhogy is volt — és függetlenül attól, hogy mi volt az igazság — ez a harmadik ember váratlanul tudatába lopta mindazt a szörnyűséget, ami már jó ideje fenyegette és ott lebegett felette. Tulajdonképpen csak most döbönt rá egész lényével: hogy ha már kilátástalannak is tartja a helyzetét, nem lehet neki mindegy, hogyan fog meghalni; nem engedheti meg, hogy az ellene fenekedő emberek lába alatt, fájdalomban és könnyek közt alázzák meg, akár egy kutyát — még attól az egyetlen vigasz-

tól is megfosztva, hogy maga válassza meg végórájának helyét, idejét és módját; nem adhat senkinek se lehetőséget arra, hogy bemocskolja élete utolsó percét; meg kell őriznie halála méltóságát; teljesen egyedül kell lennie, hogy nyugodtan, megbékélten, józan ésszel és tiszta szívvel legyen búcsút az egész világtól; ettől a kegyetlen és furcsa világtól, amelyet sohasem ismert meg igazából — ezért is szeretettel akart tőle elbúcsúzni, nem pedig gyűlölettel. Egyszerre gondolt minderre, s közben egyre gyorsabban futott, mert immár nem az előbbi dacosságból merítette az erejét, hanem a legmélyebb és legszebb kétségbeesésből, amit valaha is érzett.

Hiába erőlködünk mindhárman: az, akit üldöztünk, mint a gyík, eltűnt a sűrű és reszkető fák közt. Már csak az maradt, hogy megszégyenülten és tehetetlenül megálljunk és futni hagyjuk. Jakov és én biztosan ezt tesszük, ha az a pásztor nem kezdi el bizonygatni, hogy minden odvas fát, minden barlangot, minden zuzmót ismer abban az erdőben. Azt állította, hogy a baglyok, rókák rejtekét is ismeri, s így csakhamar elkapja azt a finom urat is, aki a tavasszal készakarva lőtte le a farkaskutyáját, s aztán, az utolsó percben, kerekét oldott! Jakov és én összenéztünk, és szótlánul a felindult pásztor nyomába eredtünk, abban a hiszemben, hogy annak, akit keresünk — talán más is nyomja a lelkét, ami még egy közönséges kutya megölésénél is szörnyűbb. Különben, attól függetlenül, hogy milyen volt valóban, ez az ember Jakovnak és nekem is bizonyos magyarázattal tartozott. Mi ugyanis, becsületes és jó szándékú emberként, hajlandók voltunk minden bajbajutotton segíteni, ha pedig fölöslegessé váltunk, félreállni, persze azzal a feltétellel, hogy senki se gyalázzon vagy vessen meg bennünket. Ő azonban, oktalan menekülésével, félreérthetetlenül megmutatta, mennyire megrémült még a kinézésünktől is, mintha mindketten legalábbis torzszülöttek vagy szörnyetegek lennénk, s ezzel megbocsáthatatlanul megbántott bennünket, akár később is, amikor megállt, hogy bevárjon, s közben olyan kihívóan hugyozta ki magát szemünk előtt, hogy az mélységesen megalázott bennünket, most meg, mindezek után, biztosan elrejtőzött valahol a bozótban — és kajánul röhög mindhármunkon. Ezért voltunk most türelmetlenek, s ezért villanyozott úgy fel minket a máris vezetőnkül szegődő pásztor az éles kutyaszimatával, hogy mielőbb a nyomára akadjunk, és habozás nélkül tudassuk vele, milyen bonyolult és veszélyes játékba fogott.

(Folytatjuk)

Szücs Imre fordítása